

Beqadr mahalla bo'lgani shudir
Qalb to'la nur xalqning risqi xam to'liq
Ombor to'la g'alla bo'lgani shudir
O'zbek o'zligini anglasa bekam,
Uning barakalla bo'lgani shudir,
Olamga Navoiy nasliman degan
Ovozi baralla bo'lgani shudir.

Talabalar Muhammad Yusuf sharafiga o'rnatilgan,
uning o'sha sodda, o'ychan nigohi bilan savlat to'kib turishi
tasvirlangan haykali qoshida shoirning

Dunyoga boq, qaddi sendek kim bor yana,
Dovrug'i ham dardi sendek kim bor yana?
Xalq bo'lishga haddi sendek kim bor yana,

Moziyni yod etay desang – Xalq bo'l elim!
satrlarini o'qish orqali o'z xalqining xarakterini,
ulug'ligini samimiy satrlar bilan idrok qiladilar. Bu bilan
ularda milliy g'urur, "Milliy tiklanishdan milliy
yuksalishga" deb ifodalangan milliy g'ovamizga sadoqat
tuvg'ulari tarbivalanmoqda. So'zning badiiv
imkonivatlardan mahorat bilan foydalanish, musiqiv
ravnok. tuvg'ular tiniqligi, samimivlik va mavinlik,
ruhiv manzaralarini lo'nda va odmi ifodalash Muhammad
Yusuf she'riv uslubining vetakchi xususivatlardir. Shuning
uchun uning ijodi voshlarni vatanparvarlik, fidokorlik,
milliv g'urur tarbiyasining noyob artpedagogik manbai,
deyish mumkin.

Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. Asarlar 1-jild. – Toshkent: "O'zbekiston" NMU, 2017. 503-b.
2. Alaviya M. O'zbek xalq marosim qo'shiqlari. – Toshkent: 1974, 134-140-b.

РЕЗЮМЕ

San'atning shaxs va jamiyat rivojiga ta'siri katta bo'lib, u odamzodni dunyoqarashga uning ichki olami, ma'naviyatini boyitishga, aql idrokining rivojiga yordam beradi. San'at bilan pedagogikani o'zida mujassam qilgan ma'naviyat ma'rifatning, tarbiyaning vositasi bo'lgan. San'at bilan pedagogikada bu borada umumiy, ijtimoiy genezis mavjud

РЭЗЮМЕ

Искусство оказывает большое влияние на развитие личности и общества, помогает человеку видеть мир, обогащает его внутренний мир, духовность, развитие интеллекта. Духовность, воплощавшая искусство и педагогику, была средством просвещения и воспитания. В искусстве и педагогике есть общий, социальный генезис.

SUMMARY

Art has a great influence on the development of the individual and society, helps a person see the world, enriches his inner world, spirituality, and the development of intelligence. Spirituality, which embodied art and pedagogy, was a means of enlightenment and upbringing. There is a common, social genesis in art and pedagogy.

CLIL (CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATION LEARNING) KASBIY KOMMUNIKATSIYA SOHASIDA IKKI TILLILIK, PEDAGOGIK MAHORAT, BILIM VA KO'NIKMALAR

Z.K.Norquziyeva – o'qituvchi

Guliston davlat universiteti

Tayanch so'zlar: MTIO' (mazmun va tilni integratsion o'rganish), ikki tili ta'lim, ta'lim sifati, pedagogik mahorat, kasbiy tayyorlov, tamoyillar, kadrlar tayyorlash, metodlar, pedagoglarning bilim va ko'nikmalari.

Ключевые слова: билингвизм, технология обучения, билингвальный механизм, развитие необходимых навыков, методика обучения, наглядный предмет.

Key words: CLIL (Content and Language Integration Learning), bilingual education, quality of education, pedagogical skills, professional training, principles, training, methods, knowledge and skills of teachers.

Kontsepsiya ikki tili ta'limi (ikki tilda (ona va ona tili bo'lmagan) talabalarning o'zaro bog'liq va teng darajada mahorat ko'rsatishi, ona va nodavlat / xorijiy til madaniyatining rivojlanishi, talabani ikki tili va biokultural (polikultural) shaxs sifatida shakllanishi va uning ikki tili va biokulturatsion a'zoli to'g'risida xabardorligi).

Shu munosabat bilan ikki tili tilda o'qitishning amaliy maqsadlari quyidagicha belgilanishi mumkin:

- fan bilimlarini ikki til (o'z ona va xorijiy) yordamida o'zlashtirish;
- talabalarining madaniyatlararo kompetentsiyasini shakllantirish va takomillashtirish;
- o'quvchilarning ona va o'rganilayotgan chet tillarida kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish;
- talabalarining chet tilini faoliyatining turli sohalarida qo'shimcha mavzular (tilga oid bo'lmagan) ma'lumotlarni olish qobiliyatini rivojlantirish.

Ushbu maqsadlarni ro'yobga chiqarish talabani tilshunosligini, ya'ni nutqiy so'zlarni yaratishga va tushunishga qodir shaxsni shakllantirishni anglatadi. Tilshunoslik shaxsining tarkibi odatda quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi.

• *qadriyat, mafkuraviy tarkibiy qism* ta'lim mazmuni, ya'ni. qadriyatlar tizimi yoki hayot ma'nolari. Til dunyoni dastlabki va chuqur ko'rinishini ta'minlaydi, dunyoning lingvistik qiyofasini shakllantiradi va milliy xarakterning shakllanishiga asoslanadigan va lingvistik dialog jarayonida amalga oshiriladigan ma'naviy vakilliklar ierarxiyasini shakllantiradi;

• *madaniy tarkibiy qism*, ya'ni tilga bo'lgan qiziqishni oshirishning samarali vositasi sifatida madaniyatni o'zlashtirish darajasi. Nutq va nutqqa xos bo'lmagan xatti-harakatlar qoidalari bilan bog'liq maqsadli til madaniyati

faktorini jalb qilish aloqa sherikiga yetarlicha foydalanish va samarali ta'sir qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi;

• *shaxsiy tarkibiy qism*, ya'ni bu shaxs, chuqur, har bir odamda.

Shunday qilib, milliy xususiyatga ega bo'lgan tilshunoslik uchun to'g'ridan-to'g'ri parallellikni jalb qilish mumkin emas, ammo ular o'rtasida chuqur o'xshashlik mavjud. Shuni ta'kidlash kerakki, buyuk nemis tilshunosi Vilgelm fon Xumboldt tilni dunyoning manzarasini o'ziga xos ko'rish sifatida xalqning ma'lum bir ruhiy energiyasi deb hisoblagan. Binobarin, tilshunoslik shaxsini chuqur milliy hodisa sifatida talqin qilish va ma'lum bir til - o'ziga xos tilshunoslik (masalan, rus - rus tilining o'ziga xos xususiyati) bilan bog'liq holda ko'rib chiqish mumkin.

Bundan tashqari, tarjima bo'limlarida tarjima o'qitishdan tashqari, aniq so'zlar bilan mashq qilish va subyektivdan foydalanish, o'qitish vositasi sifatida keng qo'llanilmagan bo'lsa. Shu bilan birga, ularning ikki tili mexanizmini yaratishdagi samaradorligi uzoq vaqt davomida bir qator oliy o'quv yurtlarida dars berish amaliyoti bilan isbotlangan.

Tarkib va tillarni integratsiyalashgan o'rganish (CLIL) fizika yoki geografiya kabi boshqa (mazmunli) mavzuni chet tili vositasida o'rganishni va tarkib topgan mavzuni o'rganish orqali chet tilini o'rganishni tavsiflovchi soyabon atamaga aylandi.

ELT-da CLIL shakllari ilgari "Kontentga asoslangan ko'rsatma", "O'quv dasturi bo'yicha ingliz tili" va "Ikki tili ta'lim" sifatida tanilgan.

CLIL qanday ishlaydi?

- CLIL-ning asosi shundaki, kontent fanlari o'quvchilarning ona tili bo'lmagan tilda o'qitiladi va o'rganiladi.

- Tilni bilish tarkibni o'rganish vositasiga aylanadi
- Til keng o'quv dasturiga kiritilgan
- O'qish motivatsiyani oshirish va tabiiy tilni kontekstda o'rganish orqali yaxshilanadi. –

- O'quvchilar mavzuga qiziqish bildirganda, ular muloqot qilish uchun tilni olishga undashadi

- CLIL majburiy o'rganishdan ko'ra, tilni egallashga asoslangan;

- Til o'quvchilar tilni egallashi mumkin bo'lgan hayotiy vaziyatlarda ko'rinadi. Bu boshqa ta'lim shakllariga asoslangan tabiiy tilni rivojlantirishdir

CLIL bu uzoq muddatli ta'lim. Talabalar ingliz tilini 5-7 yil davomida ikki tilli dastur asosida yaxshi bilishadi.

O'quvchilar tomonidan tilga e'tibor berish Grammatikaga emas, balki leksikaga e'tibor bering. Mavzuga oid tilga e'tiboringizni qarating. Daraja va baholash muhim emas. O'qishdan oldin, o'qish va o'qishdan keyingi vazifalar mavzu kontekstida til kontekstida bo'lgani kabi mos keladi.

Malumki, ta'lim berish – insonparvarlik san'ati, mahorati hisoblanadi. O'quv rejasasi yoki mashg'ulot rejasida, tadqiqotlarda, darsliklarga tayangan holda ta'lim berish. Ta'lim berish birinchi navbatda har doim ta'lim oluvchilarga va ularni rivojlanishiga qaratilishi lozim. Shundagina biz har kun o'zimizning mashg'ulot jarayonimizdan amalga oshiradigan operatsiyalarimiz “talabalarimning rivojlanishi uchun yordam beradimi? Men qanday rivojlantirishni bilaman va qanday ko'rsatgichlarda rivojlantirishni xohlayman?” Shu kabi savollarga javoblarni topish orqali ushbu jarayonda darsliklarni tanlash, dasturni loyihalash, tadqiqotni taqdim etish, munozaralarni amalga oshirish samarador bo'ladi.

Bugungi kunda o'zining keng tadbiqini kutib yotgan, fanning boshqa sohalar bilan bog'liq ravishda ishlab chiqilgan yangi kontsepsiyalar va nazariyalar rivojlan- tirilmoqda.

O'quv faoliyati shaxsning yangi bilim, malaka va ko'nikmalarni egallash jarayonidir. O'quv ishlari bu ta'lim- tarbiya jarayonida olib boriladigan nazariy, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlaridagi o'qituvchi faoliyatidir. O'quv ishlari usullari bu tushuncha o'rganish jarayonining samaradorligini belgilaydigan malaka jarayoniga oid sohani o'z ichiga oladi. Shundan kelib chiqqan holda ishlarning umumta'lim usullarini farqlaydi: o'quv faoliyatini rejalashtirish, o'quv faoliyatini tashkil etish, axborotni idrok qilish, fikrlash faoliyatini, o'quv faoliyati natijalarini baxo- lash va anglash malaka va ko'nikmalari. Ta'lim oluvchin- ing fikrlash faoliyati jarayonida bosh natija bilim, malaka va ko'nikmalarning shakllanganligidir. Ba'zi o'qituvchilar talabalarning bilimlarni o'zlashtirish darajasini shakllantirmay turib dars o'tishlari salmoqsizdir. Aksariyat hollarda ma'ruzachi pedagoglar o'qitish usullarini yaxshi biladilar, lekin talabalarining o'zlashtirish darajasiga

ahamiyat bermaydilar. Shuning uchun talabalarda mavzun- ing mazmun mohiyatni tushunish uchun tushuncha yo'q. O'quvchilarda tushuncha hosil qilish uchun yoritilayotgan bilimlarni soddalashtirish orqali ular yaxshi his etadigan jarayonni aniq tushuntirish va ular ongida tushunchalarni shakllantirish kerak. Marton va Butning fikricha o'zlashtirish

- abstrak tamoyillarni egallash;

- isbotni tushunish;

- xaqiqiy ahborotni tushunish;

- usullarni egallash;

- usullar va yondoshuvlar;

- tan olish;

- fikrlash;

- anglash;

- g'oyalarni tahlil qilish;

- axloqni rivojlanishi;

- hodisa xosliklarni o'z ichiga oladi. Ko'p yillik izlan- ishlarga ko'ra, o'qitishda bilimlarni amaliy o'zlashtirish jarayonini uyushtirish onson emas.

O'qituvchining kasbiy pedagogik mahoratini takomil- lashtirishning qismi, uning imliy-uslubiy ishi hisoblanib, u quyidagilarni nazarda tutadi, ya'ni to'plangan tajribalarni tahlil qiladi, tizimlashtiradi va umumlashtiradi. Uslubiy ish – o'qituvchini majburiyatlaridan biri hisoblanib, maxsus fanlardan o'qitish metodikasini ishlab chiqish va takomil- lashtirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Uning natijasi o'quv mashg'ulotlarida fan bo'yicha topshiriqlar va vazifalar majmui, didaktik materiallar, o'quv-ko'rgazmali qurollarni yaratishdan iborat bo'ladi. Uslubiy ish- bu ilm-fan va ilg'or pedagogik tajribalarning yutuqlariga va har bir o'qituvchini kasbiy bilimdonligini va kasbiy mahoratini har tomonlama oshirishga yo'naltirilishga asoslanuvchi, amaliy tadbirlarni- ing maxsus majmuidir.

O'rin egallovchi tajribani yetkazib berish, masalan: to'plangan bilimlarni qo'llash orqali yoki rollarni al- mashtirish orqali va ko'plab kichik guruhlarning turlari tajribaviy o'rganishni muhim idrokli fikrlash sifatida ta'kidlashdi. Tajribaviy o'rganish, anglash-murakkab yoki o'zgaraydigan fikrning elementi degan fikrga asoslangan. Bu jarayonlar o'zining rivoji yoki qayta rivojlanishiga hissa qo'shadi. Tajribaviy o'rganish davomiy jarayon bo'lib, puxta o'ylangan xar xil bosqichlarda biz hammamiz o'rganish holatlariga o'zimizning bilishimiz, fikrimiz, ishonchimiz va izlanishimiz bilangina kirib borishimizni nazarda tutadi va bu o'z navbatida tajriba orqali kuzatish yoki shakllantirish kerak. Albatta agar biz undan o'rgana olsak. “David Kolbning o'rganish sikli” deb tanlangan davomiy sikl o'rganish modeli. Agar o'rganish muvofa- qiyatli bo'lishi hisobga olinsa, 4 ta qobiliyat turini talab etadi.

Adabiyotlar

1. Mirziyoev SH.M. “Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” -T.: «O'zbekiston», 2016.
2. O'zbekiston Respublikasining “Kadrlar tayyorlash milliy dasturida”gi Qonuni // Oliy ta'lim: Meyoriy – huquqiy va uslubiy hu- jjatlar to'plami. –Toshkent: 2004, 16-17-6.
3. Handbook A. for Teaching and Learning in Higher Education Enhancing Academic Practice 2008. –P. 544.
4. Getting Started: Idea Book on Pedagogy for New Faculty. Faculty Teaching Excellence Program UNIVERSITY OF COLORA- DO BOULDER Office of Academic Affairs 2008. –P. 82.
5. Xodjaboev A., Xusanov L. Kasbiy ta'lim metodologiyasi. -T.: «Fan va texnologiyalar», 2007.
6. Muslimov N.A., va boshqalar. Kasb ta'limi o'qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi/ Monografiya. –T.: «Fan va texnologiya», 2013.
7. Muslimov N.A., Usmonboeva M., Mirsolieva M. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik. O'UM. –T.: 2016.
8. Ишмухаммедов Р. Тарбияда инновацион технологиялар. –T.: «Fan va texnologiyalar», 2010.
9. Muslimov N.A., Qo'ysinov O.A., Abduraxmonov SH., Abdullayeva Q.M., Gaipova N.S. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarining metodik kompetentligini shakllantirish texnologiyalari. Metodik qo'llanma. –Toshkent: 2014.
10. Bent B. Andresen and Katja van den Brink. Multimedia in Education. UNESCO Institute for Information Technologis in Educa- tion. 2013.

REZYUME

Maqolada ta'lim sifati, ta'lim berishda pedagog metod va vazifalari, kasbiy tayyorgarlik, ta'lim berish va o'zlashtirish samaradorligi, asosiy tamoyillar, o'qitish va o'rganish jarayonlari haqida so'z boradi. Pedagog tajribasi va mahoratiga qarab dars sifati va o'zlashtirish natijalari, kasbga tayyorlashda bo'lajak kadrlarga pedagoglarning ko'rsatadigan tog'ri yo'li va to'g'ri yo'nalish belgilab berishi alohida ahamiyat kasb etadi.

В статье описана технология билингвального образования, формирование, освоение и порядок преподавания. Двухязычие, его последствия и то, что оно нам даёт. Представляется информация о функциях образования и методах его формирования, педагогическое мастерство и его технологии.

The article describes the technology of bilingual education, the formation, mastering and the order of teaching. Bilingualism and its consequences and what it gives us. Information was given about the functions of education and methods of formation, pedagogical skills and its technology.

КЛАСТЕР УСУЛИНИ “ГЕТЕРОЦИКЛИК БИРИКМАЛАР - МЕТАБОЛИТ ВА ДОРИВОР МОДДАЛАР СИФАТИДА” МАВЗУСИДА ҚЎЛЛАШ

Н.С.Сафарова – ассистент ўқитувчи

Бухоро давлат тиббиёт институти

Таянч сўзлар: кластер методи, гетероциклик бирикмалар, маъруза машғулоти, амалий машғулоти, мустақил таълим.

Ключевые слова: метод кластера, лекция, практическое занятие, самостоятельная работа.

Key words: cluster method, lecture, practical lessons, independent work.

Инсоният тарихида аждодлар авлодларга доим устоз бўлиб келган, яъни билганини ўргатиш, келажак ҳаётга тайёрлаш аждодлардан авлодларга ўтиб келадиган анъанадир. Гарчи бу анъана бузилмай давом этиб келадиган бўлсада, нега билимлар ва уларни қўллаш борасида авлодлар тажрибаси орасида тафовут мавжуд? Жавоб албатта аниқ – ахборотнинг ҳаддан ортиқ қўплиги. Авлодлар билимларни ўзлаштирар экан ўз навбатида уни янги билим ва тушунча билан бойитади ва шу тариқа ахборот геометрик тарзда кўпайишни бошлайди. Бунда биринчи ва асосий муаммо пайдо бўлади: қандай қилиб бундай кўп маълумотни қулайроқ қилиб етказиш мумкин (максимум қискартиришларсиз!) Кўп соҳалар катори бу муаммо педагогикада ҳам ўз ечимини талаб қилади. Чунки аксарият маълумотни инсоният устози ёки ўқитувчисидан қабул қилиб олади. Ўқитишда инновацион ёндашув ўқув жараёнини шунчаки ўйинга айланмасдан, ўқувчи учун ҳам қизиқарли, ҳам фойдали бўлиши учун ташкил этишга имкон беради. Ва, эҳтимол, айнан шундай дарсда, Цицерон айтганидек, “тингловчининг кўзлари маърузачининг кўзлари қаршида ёниб туради” [1].

Педагогикада маълумотни тушунарли қилиб етказиш ва уни амалда қўллашни ўргатадиган усуллар талайгина. Қуйида улардан бири “Кластер” усулини қўлланиш жараёни билан танишиб чиқамиз. Кластерлар ёрдамида катта ҳажмдаги маълумотларни мунтазам равишда тақдим этиш мумкин [2].

«Кластер» инглиз тилидан таржима қилинганда ячейка, лотинчада эса – тармоқ, новда маъносини англатади [3].

Таълимда кластер – бу семантик бирликлар тўпламидир, улар маълум бир тартибдаги графика билан гуруҳ шаклида тузилган. Марказда мавзунинг номи, муаммо, унинг атрофида турли хил далиллар, фактлар ва мисоллар билан бирлаштирилган катта семантик бирликлар жойлашган. Шундай қилиб, кластер – бу маълум бир тушунчанинг семантик соҳаларини кўрсатиб, материалнинг график ташкил этилиши.

Олий таълим жараёнида кластер усули талабаларга ёзма ва оғзаки ахборотни ихчам график шаклида етказишни ўргатади, бу эса уларда тизимлаштириш ва ажратиш кўрсатиш орқали касбий тафаккурни шакллантиради [4].

Олийгоҳларнинг кимё курсларида янги билимлар талабаларнинг мактаб ва ўрта махсус билим юртларида кимё фанидан олган билимларига асосланган ҳолда ўргатилади. Бунинг учун дарснинг мавжуд билимларни текшириш босқичида талабаларга мавзу ҳақида билганларини қозоғга график тарзда тушириш буюрилади. Бунда уларнинг нимани билиши ва нималарни ўрганиши кераклиги ҳақидаги саволларга жавоб олинади.

Бунда аввалига тартибсиз тузилган кластер, мавзуни

ўқиб ўрганиб олингандан кейин мантикий узвийликка эга бўлган янги кластерга айлантирилади. Шуниси аниқки, таркибий қисмлари орасидаги мантикий боғлиқлик мавжуд бўлган кластер тартибсиз кластерга нисбатан кўп ва фойдали маълумотларни бера олади. Кластер усулини талабаларнинг индивидуал ишлашида ёки гуруҳларга бўлиниб ишлашида, ва шунингдек, уйда мустақил шугулланиши учун қўлланилиши мумкин.

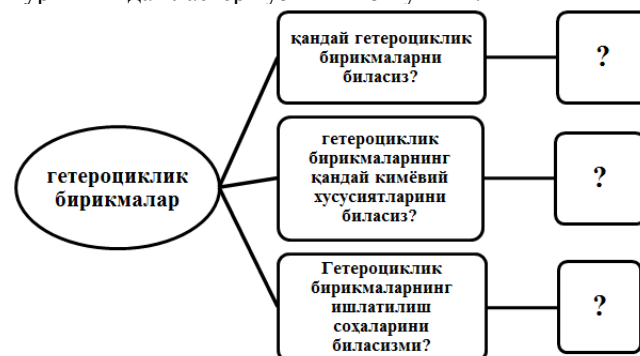
Тиббиёт олийгоҳларида ўтиладиган муҳим фанлардан *Тиббий кимё* курсида гетероциклик бирикмаларни ўрганиш учун маъруза учун 2 соат ва амалиёт дарси учун 2 соат ажратилган. Маълумки *гетероциклик бирикмалар* сони ва қўлланилиш соҳаси жиҳатидан жуда ранг барангдир. Шунинг учун ҳам қисқа вақтдан унумли фойдаланиш, бундай катта ахборотни талабаларга етказиб, улардан олинган билимларини мустаҳкамлаш учун дарсда “Кластер” усулидан фойдаланамиз.

“Гетероциклик бирикмалар” мавзуси маъруза ва амалий машғулотларни турли усуллар билан бойитиб ўтказиш учун жуда мос мавзудир [5].

Янги мавзуни ўрганиш жараёнида талабалар, гетероциклик бирикмалар ҳақида қуйидагиларни билиб олишади:

1. Гетероциклик бирикмалар ҳақида умумий тушунча ва уларнинг классификацияси
2. Гетероциклик бирикмаларнинг номланиши: тарихий ва систематик
3. Гетероциклик бирикмалар физик хоссалари
4. Гетероциклик бирикмалар кимёвий хоссалари
5. Гетероциклик бирикмаларнинг тиббий – биологик аҳамияти

Лекин бундан олдин талабаларнинг шу мавзу доирасида мавжуд билимларини текшириш мақсадида саволли кластерлар тузилади. Бунинг учун қуйидаги кўринишида кластер тузишимиз мумкин:

1-расм. Саволли кластер

Маъруза кластерлари таркиби ва ҳажми жиҳатидан ихчамроқ бўлишига ҳаракат қилиш керак. Чунки ахборотнинг меъёридан ортиқ қўплиги талаба онгини чарчатади ва ахборот қабул қилиш ва уни қайта ишлашнинг кейинги босқичларини тўхтатиб қўяди.